

сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи має стати однією з передумов полегшення впровадження заходів щодо збереження родючості ґрунтів, відновлення порушених сільськогосподарських земель і запобігання їх деградації, адже відокремленим господарствам в умовах низької державної підтримки таких заходів набагато складніше забезпечити поєднання економічної ефективності землекористування з його екологічною виправданістю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Даниленко А.С. Основні напрями удосконалення земельних відносин та їх роль у формуванні стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті / А.С. Даниленко. – К. : ІАЕ УААН, 2001. – 61 с.
2. Сільське господарство України / за ред. Н.С. Власенка – К. : 2013. – 392 с.
3. Олійник К.А. Фінансово-кредитне забезпечення малих сільськогосподарських підприємств / К.А. Олійник // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 150.
4. Про сільськогосподарську кооперацію / Закон України від 17.07. 1997 № 469-97-ВР // Законодавство України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
5. Лупенко Ю.О. Розвиток сільських територій України : [посібник для голів сільських і селищних рад] / Ю.О. Лупенко, М.І. Пугачов, О.Г. Булавка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 130 с.
6. Колотуха С.М. Агрокредитування як форма державної підтримки сільськогосподарських підприємств / С.М. Колотуха, О.С. Тригубенко – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.2/135.pdf>.
7. Земельний кодекс України. – К. : Видавничий дім «Скіф», 2008. – 96 с.
8. Пашков І.А. Системні основи сталого землекористування в Україні / І.А. Пашков // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 1. – С. 149–155.
9. Попова О.Л. Сталый розвиток агросфери України: політика і механізми / О.Л. Попова; НАНУ, Ін-т екон. і прогн. – К., 2009. – 352 с.
10. Білоусько Я.К. Проблеми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі / Я.К. Білоусько, В.О. Бурилко, В.О. Галушко та ін. ; за ред. Я.К. Білоуська. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2007. – 216 с.
11. Клокар О.О. Сільськогосподарська кооперація в Україні: ретроспективний та перспективний аналіз ефективного розвитку / О.О. Клокар – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/simpoz3/48.pdf>.

УДК 330.45: 338.2

Заховалко Т.В.

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики
Запорізького національного університету*

Макшишко Н.К.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної кібернетики
Запорізького національного університету*

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено проблему управління еколого-економічним потенціалом (далі – ЕЕП) аграрного підприємства. На основі системного підходу побудовано концептуальну схему управління ЕЕП. Проведено деталізацію економічних та екологічних складових потенціалу.

Ключові слова: еколого-економічний потенціал, аграрне підприємство, система управління, системний підхід, критерії.

Заховалко Т.В., Максишко Н.К. СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД К УПРАВЛЕНИЮ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИМ ПОТЕНЦИАЛОМ АГРАРНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследована проблема управления эколого-экономическим потенциалом (далее – ЭЭП) аграрного предприятия. На основе системного подхода построена концептуальная схема управления ЭЭП. Проведена детализация экономических и экологических составляющих потенциала.

Ключевые слова: эколого-экономический потенциал, аграрное предприятие, система управления, системный подход, критерии.

Zakhovalko T.V., Maksishko N.K. SYSTEM APPROACH TO ECOLOGICAL-ECONOMIC POTENTIAL MANAGEMENT OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISE

It's analyzed the problem of managing environmental and economic potential of the agricultural enterprise. It's based on a systematic approach is based conceptual control scheme EEP. It's researched conducted detailed economic and environmental components of the potential.

Keywords: ecological and economic potential, agricultural enterprise management system, system care criteria.

Постановка проблеми. Сільське господарство є галуззю зі значним економічним потенціалом. Тенденції розвитку суспільства пов'язані зі значним перегрупуванням, оскільки сучасна цивілізація вимагає все більшої концентрації населення у містах за рахунок зменшення сільського населення. Тому постають питання забезпечення населення продуктами харчування, що в свою чергу вимагає інтенсифікації ведення

сільського господарства. На сьогодні практично вже досягнута межа збільшення природу врожайності природними методами, а отже, нагальним є питання використання ресурсного потенціалу країни.

Розробка системи управління еколого-економічним потенціалом підприємства і принципових основ процесу формування еколого-економічного потенціалу є необхідними з метою максимально повної реалізації

потенційних перспектив суб'єкта господарювання в несталіх умовах його функціонування і флуктуаційної взаємодії із навколишнім середовищем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню дослідження й використання земельно-ресурсного потенціалу підприємств присвячено багато наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Теоретико-практичні аспекти економічної оцінки природних ресурсів і ресурсного потенціалу, ефективності їх використання як на макро-, так і на мезорівнях висвітлено в дослідженнях О.Ф. Балацького [1], К.Г. Гофмана [2], Б.М. Данилишина [3], Л.Г. Мельника [4], Л.І. Юрченко [5] та ін. Зокрема, у роботах М.С. Салпагарова [6] особливу увагу приділила дослідженню еколого-економічного управління земельними ресурсами. Серед відомих західних учених, які досліджували екологічні проблеми і сталий розвиток, можна виділити Н. Шафіка [7], Д. Гросмана [8] та ін.

Проте поза увагою науковців залишилися проблеми ефективного управління потенційними можливостями управління агропідприємствами з позиції поєднання економічної та екологічної складових їх діяльності.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження проблеми побудови системи управління еколого-економічним потенціалом аграрного підприємства, виокремлення показників оцінки економічної та екологічної складових.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття економічного розвитку підприємства можна розглядати як похідну від використання наявного економічного потенціалу. Проте однією з головних проблем для сільськогосподарського підприємства є співвідношення складових частин економічного потенціалу – трудового, організаційного, інноваційного, природного. Кожна з цих складових має свої характеристики й особливості, головною з яких є можливість відновлення або ж відсутність її. Для сільськогосподарських підприємств характерною рисою є значне використання природних ресурсів, що є не відтворюваними.

Отже, постає проблема управління не лише економічними показниками розвитку сільськогосподарського підприємства, а і його екологічним потенціалом. ЕЕП відображає сукупність потенційних

можливостей забезпечення й підвищення прибутковості діяльності підприємства поряд із зниженням техногенного впливу на навколишнє природне середовище [9]. Проблема управління ЕЕП для сільськогосподарських підприємств постає особливо гостро в останні роки. З одного боку, є значне зростання попиту на аграрну продукцію, причому особливо привабливою для покупців є продукція «зелена», «екологічна», вирощена за особливими технологіями. З іншого – значно відчутнішими стають негативні впливи екстенсивного розвитку попередніх років (ерозія ґрунтів, засолення, заболочування, висушення тощо).

Управління еколого-економічним потенціалом необхідно розглядати з позиції системного підходу (рис. 1).

Основною метою управління еколого-економічним потенціалом як системою взаємопов'язаних чинників, які забезпечують цілеспрямований, упорядкований стимулюючий вплив на еколого-економічний потенціал, є забезпечення ефективного його використання. Якісне управління такою складною структурою, як ЕЕП сільськогосподарського підприємства, вимагає системного підходу.

Керуюча система в цьому контурі управління забезпечує функції розробки механізмів управління, управління структурою потенціалу та його змінами. Вона має забезпечувати вироблення таких методів впливу на ЕЕП підприємства, які зумовлять необхідний розвиток структури підприємства, оптимізацію його бізнес-процесів, стимулювання й координацію зусиль працівників. Для досягнення мети управління сільськогосподарському підприємству доводиться проходити через серію змін, управління якими забезпечує досягнення сталого економічного розвитку та збереження і відтворення ресурсного потенціалу.

Об'єкт управління в такій системі складається з ресурсного забезпечення, господарської діяльності й результатів господарювання. Ресурсне забезпечення практично є ресурсним потенціалом підприємства, що включає сукупність матеріальних, нематеріальних, фінансових, трудових ресурсів і, найголовніше, здатність їх використовувати для досягнення цілей діяльності підприємства. Крім того, для характеристики ресурсного потенціалу необхідно враховувати не лише наявні ресурси та можливості в певній сфері

діяльності, а й ресурси, залучені й підготовлені до використання. Також важливим є здатність кадрів використовувати ресурси підприємства для досягнення поставлених цілей і форм організації підприємства, його структури.

Господарська діяльність – діяльність підприємства, спрямована на створення й реалізацію кінцевого продукту чи послуг, яка має ціннову визначеність.

Результати господарювання є одним з найпотужніших показників для визначення ефективності управління підприємством. Це може бути й чиста продукція, і прибуток.

Реалізація управлінських рішень відбувається через систему функцій, головними з яких є планування, організація, координація та контроль. Саме через ці функції реалізується керуючий вплив, відбувається ефективне управління й забезпечується розв'язання поставленого завдання, досягнення сформульованої мети розвитку сільськогосподарського

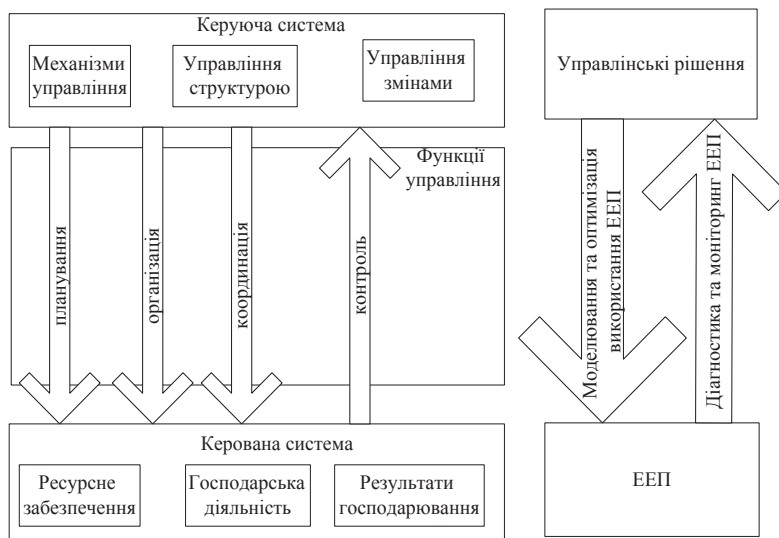

Рис. 1. Система управління еколого-економічним потенціалом сільськогосподарського підприємства

підприємства.

ЕЕП є необхідною передумовою розвитку сільськогосподарського підприємства. Виходячи з цього, необхідною складовою стратегічного планування господарської діяльності є урахування системи екологічних та економічних цілей (рис.2).

У цьому разі економічні цілі розвитку й функціонування підприємства, а також критерії їх досягнення є прозорими та цілком зрозумілими – забезпечення сталого розвитку, зростання прибутковості, підтримання рентабельності тощо.

Зокрема, для сільськогосподарських підприємств є важливими такі показники, як:

- економічна ефективність господарювання $E_1^1 = \frac{D}{S}$,

де S – площа використовуваних земель, D – диференціальний прибуток;

- ефект від додаткового залучення до використання земельного ресурсу $E_2^1 = \frac{\Delta D}{S}$,

де S – площа додатково залучених земель, ΔD – приріст чистого прибутку;

- рівень рентабельності $E_3^1 = \frac{P}{C}$,

де P – прибуток, C – собівартість.

Стосовно екологічних цілей, то це питання є ще недостатньо дослідженим. Існує багато робіт, присвячених дослідженню ЕЕП та екологічної безпеки промислових і видобувних підприємств [10], є роботи, де вивчаються проблеми природокористування окремих екосистем (зокрема, у лісовому господарстві [11]). У цьому дослідженні мова йде насамперед про підприємства рослинницької галузі. Тому за екологічні цілі обирається рівень умісту забруднюючих речовин у ґрунтах, обсяги використання водних ресурсів і головне – показники родючості ґрунтів тощо:

- екологічна ефективність $E_1^2 = D_1 + D_2 + D_3$,

де D_1 – чистий додатковий продукт за оптимального використання земель з урахуванням регулювання й відтворення екосистем, D_2 – чистий додатковий прибуток за рахунок біологічного відтворення ґрунтів, D_3 – чистий додатковий прибуток за рахунок економічно доцільного розміщення виробництва;

- екологічна ефективність $E_2^2 = \frac{N_{io}}{N_c}$,

де N_{io} – кількість вносимо та виносимо речовини (вода, ґрунти під час землеробства, добрива, засоби захисту рослин, шари окремих елементів, N_c – витрати речовини на виробництво продукції (гумус, мікроелементи, вода тощо).

На основі встановлених цілей і критеріїв їх досягнення необхідним кроком є вибір механізмів ре-

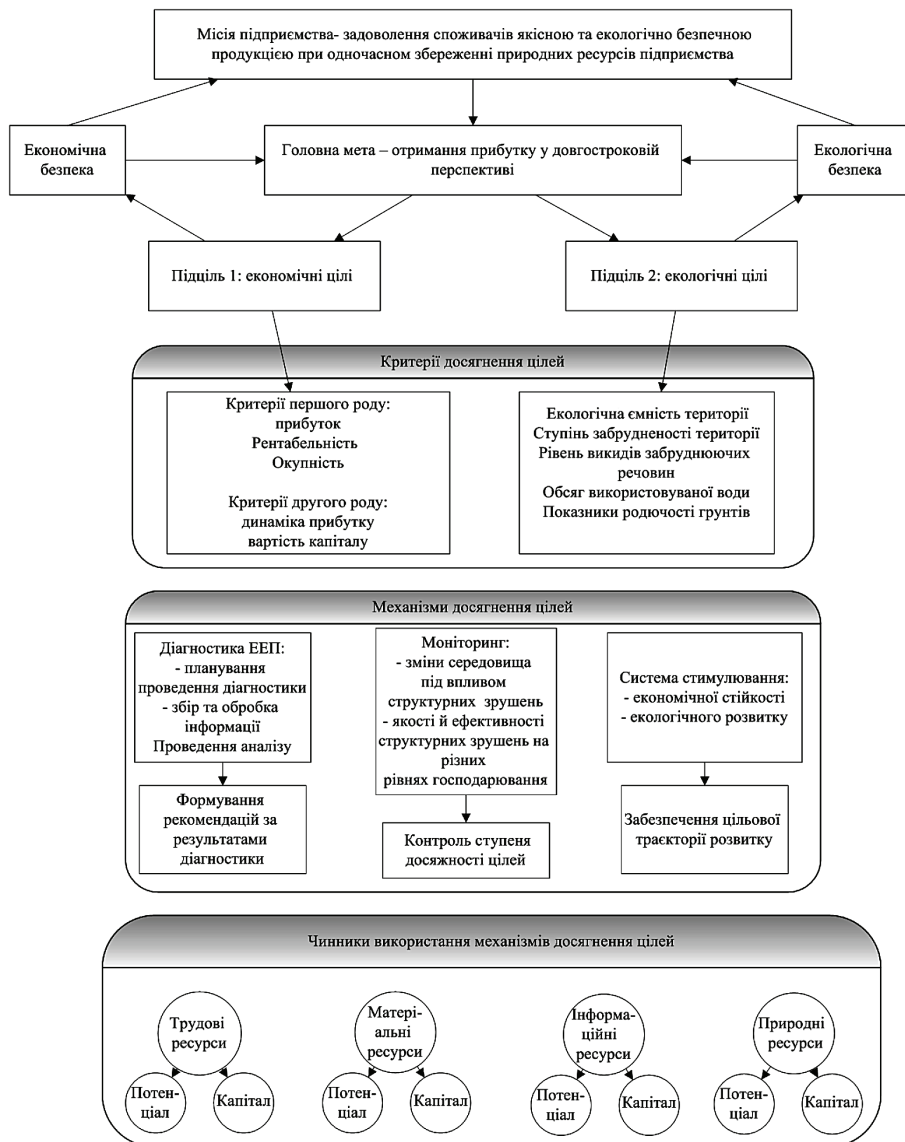

Рис. 2. Концепція управління сільськогосподарським підприємством з урахуванням завдання розвитку еколого-економічного потенціалу

алізації цих цілей, виявлення ресурсів та побудова відповідних методів управління.

Висновки. Отже, у роботі виокремлено проблему управління еколого-економічним потенціалом аграрного підприємства. На сьогодні питання збереження й оптимального використання потенціалу сільськогосподарського виробництва є одним з найбільш актуальним, оскільки саме ця галузь стає стратегічним напрямом розвитку держави. Лише урахування екологічної складової ресурсного потенціалу господарств дасть змогу в довгостроковій перспективі вийти та утримуватися на лідируючих позиціях виробників продуктів харчування. Проте питання кількісної оцінки, процесів моніторингу й управління еколого-економічним потенціалом вимагає подальших досліджень із застосуванням сучасного економіка-математичного інструментарію та інформаційних технологій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балацкий О.Ф. Экономика и качество окружающей природной среды / О.Ф. Балацкий, Л.Г. Мельник, А.Ф. Яковлев. – Л. : Гидрометеиздат, 1984. – 191 с.

2. Гофман К.Г. Экономическая оценка природных ресурсов в условиях социалистической экономики. Вопросы теории и методологии / К.Г. Гофман. – М. : Наука, 1977. – 236 с.
3. Данилишин Б.М. Природно-ресурсний потенціал України / Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, В.С. Міщенко та ін. – К. : ЗАТ «НІЧЛАВА», 1999. – 715 с.
4. Мельник Л.Г. Екологічна економіка / Л.Г. Мельник. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 3-те вид., випр. і допов. – 367 с.
5. Юрченко Л.І. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки : [монографія] / Л.І. Юрченко. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2008. – 296 с.
6. Салпагарова М.С. Эколого-экономическая оценка состояния и использования земельных ресурсов в системе природопользования региона : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 / М.С. Салпагарова. – Черкесск, 2005. – 194 с.
7. Shafik N. Economic Growth and Environmental Quality : Time-Series and Cross-Country Evidence / N. Shafik, S. Bandyopadhyay // World Bank Working Papers, WPS 904. – Washington, 1992. – 52 p.
8. Grossman G. Economic Growth and the Environment / Gene Grossman, Flan Rruger // Quarterly Journal of Economics, 1995. – Vol/110. – P. 353–377.
9. Андрийчук В.Г. Математическое моделирование экономических процессов сельскохозяйственного производства : [учебное пособие] / В.Г. Андрийчук, С.И. Наконечный. – К. : КИНХ, 1982. – 97 с.
10. Рамазанов С.К. Инструменты эколого-экономического управления предприятием : [монографія] / С.К. Рамазанов. – Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 351 с.
11. Заикин В.И. Экономическая оценка овеществленных лесных ресурсов / В.И. Заикин // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2005. – № 5. – С. 54–56.

УДК 330.332:330.821.5

Котигрошко О.І.

*здобувач кафедри економіки підприємства
Ужгородського національного університету*

ТЕОРІЇ ІНВЕСТИЦІЙ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ПРОВІДНИХ УЧЕНИХ КЛАСИЧНОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ

У статті досліджуються концептуальні положення теорій інвестицій провідних класиків-економістів у контексті основних етапів еволюції класичної наукової школи. Всебічна увага приділена виявленню об'єктивних закономірностей, що стимулюють інвестування у провідні галузі природокористування та можливості їх використання в сучасних умовах у країнах з перехідною економікою, серед них і в Україні.

Ключові слова: теорії інвестицій, класики-економісти, закономірності, галузі природокористування, перехідна економіка.

Котигрошко А.И. ТЕОРИИ ИНВЕСТИЦИЙ В ИССЛЕДОВАНИЯХ УЧЕНЫХ КЛАССИЧЕСКОЙ НАУЧНОЙ ШКОЛЫ

В статье исследуются концептуальные положения теорий инвестиций ведущих классиков-экономистов в контексте основных этапов эволюции классической научной школы. Всесторонне внимание уделено выявлению объективных закономерностей, стимулирующих инвестирование в ведущие отрасли природопользования и возможности их использования в современных условиях в странах с переходной экономикой, в том числе в Украине.

Ключевые слова: теории инвестиций, классики-экономисты, закономерности, области природопользования, переходная экономика.

Kotygroshko O.I. THEORIES OF INVESTMENT IN RESEARCH LEADING SCHOLARS OF CLASSICAL SCIENTIFIC SCHOOL

This article investigates the conceptual provisions theories investments leading classical economists in the context of the main stages of the evolution of classical scientific school. Extensive attention is given to the identification of objective laws that promote investment in leading industries of nature and the possibility of their use in modern conditions in emerging economies, vol. Part. Ukraine.

Keywords: theory of investment, classical economists, patterns, field of nature, a transitional economy.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світового господарства й міжнародних економічних відносин та в умовах посилення міжнародної конкуренції все більшого значення набувають традиційні джерела економічного розвитку, передусім інвестиції як внутрішні, так і прямі зарубіжні. Важливі проблеми щодо інвестиційної діяльності як основи збагачення суспільства та визначення об'єктивних закономірностей, що стимулюють інвестування, важливе місце посідають праці засновників класичної наукової школи. Теоретичні здобутки вчених цієї школи стосовно інвестування важливі й у сучасних умовах глобалізації світової економіки та посилення інтеграційних процесів, які в теоретичному аспекті не втратили актуальності для країн з перехідною економікою, серед них для України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження теорій інвестицій присвячені праці вчених-економістів класичної напряму В. Петті, Д. Рікардо, П. Буагільбера, Дж. Мілля, К. Маркс,

Дж. Кейнса, А. Кіреєва та інших, а серед українських В. Базелевича, А. Корнійчука, С. Мочерного, А. Філіпенка та ін. Але комплексно проблеми теорії інвестицій у контексті природокористування та природоохоронних заходів за видами економічної діяльності ще недостатньо дослідженні в національних періодичних виданнях.

Формування цілей статті. Метою дослідження є систематизація й узагальнення теорій інвестицій основоположників класичної наукової школи, виходячи з поставленої мети, необхідно вирішити такі завдання: визначити концептуальні положення теорій інвестицій провідних учених класичної наукової школи й актуальність їх положень у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. За загальною оцінкою, класична наукова школа була започаткована у кінці XVII – на початку XVIII ст. В. Петті в Англії. Водночас хронологічні межі завершення класичного напряму визначається дослідниками по-різному. Іс-